

דף לה

הערות ובאורים בפשט

'מעשה באדם אחד בשני בצורת...' – השמיעונו שבשני בצורת היה המעשה, לפי שבשאר שנים לא היה נחשב אותו חסכון מועט בקמח, שחסכה את מקום הדינר, כהנאה. ועוד, ללמדנו חומר ענין השבועה, שאף על פי שבאותו דינר קיימה מצוה רבה של החייאת העני בשני בצורת, לא הועילה לה זכות הצדקה להציל ממות מחמת השבועה שנשבעה. (בן יהוידע)

'וניחוש דלמא אזלה לגבי חכם ושרי לה? קסבר צריך לפרט הנדר... דמדרינן לה ברבים' – יש לשאול, הלא יכולה היא לחזור בה מנדרה בלחש, בתוך כדי דיבור, ומה נועיל שנדירה ברבים? ואולי, כשם שלא מועיל ביטול נדרים מלכתחילה, לאותם שבועות ונדרים שבית דין משביעים את האדם, כך גם לא מועילה חזרה בתוך כדי דיבור. וצריך עיון לדינא. (רעק"א) והגרשש"ק (ב'שערי ישר' ה,כב) כתב, שבכל מקום שלא מועילה התרה, לא מועילה גם חזרה בתוך כדי דיבור, שחזרה מועילה מדין חרטה ושאלת נדרים. (ונתבאר במק"א באורך). אמנם, על תירוץ הגמרא 'צריך לפרט הנדר' (ואינו מדירה ברבים) עדיין נשארת הקושיא, נחוש שמא תחזור בה בלחש? 'ולא קשה מידי' – כתב שם הגרשש"ק – כיון שמהות ענין החזרה, שהיא כחרטה וטעות בנדר, ממילא אין היא מועילה אלא כשמתחרט מן הנדר, אך אם נודר מלכתחילה על דעת לחזור בתוך כדי דיבור, אי אפשר לחזור, שאין כאן חרטה.

'ההיא דאתאי לקמיה דרבה בר רב הונא... הב לי מזוני. אמר לה: מזוני נמי לית לך, דאמר רב יהודה אמר שמואל, התובעת כתובתה בב"ד אין לה מזונות... כבי תרי עבדא לי' – יש שהוכיחו מכאן שאין האלמנה צריכה להשבע על מזונות כשבאה לתובען, כי אם היא נשבעת, למה הוצרך לטעם נוסף שהפסידה מזונות, הלא מאותו הטעם עצמו שלא השביעה והדירה על הכתובה, אין להשביעה ולהדירה על מזונות. (רמב"ן – מובא בר"ן כתובות ק; ה"ר חיים מניינשט"ט – הובא בהגהות מיימוניות הל' אישות יח,ט). ויש שדחו את הראיה, שרבה בר רב הונא אמר לה את האמת, שגם אם תקפוץ ותשבע, כבר הפסידה המזונות בתביעתה את הכתובה. (ר"ן שם). ויש מי שכתב, שכל תקנת רבן גמליאל לא היתה אלא לגבי הכתובה, שחששו שתורה התר לעצמה בגלל טרחתה, אך לא חששו כן לענין מזונות, שתגבה פעמיים דמי מזונות. (בני אהובה/ לר"י אייבשיץ). (וכבר נחלקו הראשונים בשאלה זו, אם צריכה האלמנה שבועה כשתובעת מזונות – ע' רמב"ם וראב"ד הל' אישות שם).

(ע"ב) 'איבעיא להו, צריך לפרט את הנדר או אינו צריך? רב נחמן אמר אינו צריך...' – רב נחמן לשיטתו לעיל, שכיון שסובר שאין צריך לפרט, קיים חשש שתלך אצל חכם להתיר לה נדרה ויתירה, ובהכרח לומר שמדירים אותה ברבים, כדי שלא יהא התר לנדרה, וסובר שאין חילוק בין התרה להפרה. ולכן סובר רב נחמן שאפילו נישאת – נודרת. (פשוט)

'הנושא נשים בעבירה – פסול, עד שידור הנאה. ותני עלה: נודר ועובד יורד ומגרש' –
מכך שהותר לו לעבוד עתה, הגם שעדיין היא אשתו, מבואר, שאין איסור בעצם המצב הזה שנושאה
לו אשה האסורה לו. ואפילו לשיטת אביי (קדושין עח, ואינה הלכה) שבאיסורי כהונה יש איסור
בקידושין ללא ביאה – דוקא במעשה הקדושין, ולא בעצם השהות במצב שמקודשת ואינה מגורשת.
אלא האיסור רק מחמת ביאת-איסור, ולכן נאסר בעבודה, כיון שלא שב ממה שנשא אותה, ודעתו
להמשיך להיות עמה באיסור. ועל כך מועיל נדרו. (אגרות משה אה"ע ח"א ב)

– מלשון 'נודר ועובד יורד ומגרש' יש לדייק שדוקא אם מגרש מיד, מותר בעבודה, אבל אם אינו
מגרשה, הגם שהוא מנוע מלגרשה מחמת אונס כלשהו, אינו מותר לעבוד או לשאת כפים. וגם אם
ידור עתה שלכשיעבור אותו האונס יגרשנה. (עפ"י שו"ת הרא"ם ח"א נט, כהסבר המחצית השקל והא"ר –
או"ח קכט, מ ליישב קושית המג"א מכאן. ודעת המג"א שם להתיר באנוס.
ואם היה שוגג בנשואיו לה ועתה אנוס מלגרשה – יש להתיר לכו"ע – ע' שו"ת חתם סופר – לקוטים, יב; דובב מישרים
ח"ב מה).

ציונים וראשי פרקים, לעיון

'ונדרת ואסרת פירות שבעולם עלה' – כתבו התוס' שאין לגרוס 'כל פירות שבעולם', ודנו בדין
נדר על דבר שאי אפשר לקיימו. – ע' בזה ב'וסף דעת' – גליון מה, בבאור האחרונים את מחלוקת הראשונים
אם לוקים על נדר שוא.

'וניחוש דלמא אזלה לגבי חכם ושרי לה... דמדרינן לה ברבים' – מכאן ומעוד סוגיות
משמע שבכל נדר יש חשש לשאלה, ולא מועיל שהנודר יפרש בנדרו שהוא נודר על דעת שלא
יועיל שום פתח שבעולם לבטל את הנדר – ע' מנחת שלמה (ל), שהאריך בענין זה, ובמש"כ בגליונות ג, נא.

'צריך לפרט הנדר' – כתבו הרא"ש והרשב"א כאן, שגם בדיעבד אינו מותר אם לא פירטו. וכן
פסק בשו"ע (יו"ד רכה).
ויש להוכיח כשיטה זו מסוגיתנו, שאם בדיעבד הוא מותר, עדיין יש לחוש שתלך לחכם ולא תפרש
לו שנדרה כן על תנאי 'אם נהנית מכתובתי' ויתיר לה את נדרה. ויש מי שכתב שמסוגיתנו מוכח
ההפך. וצריך עיון בדבריו. (שער המלך ריש הל' שבועות. ולכאור' באופן כזה, שמעלימה מהחכם את הענין, כו"ע
מודו שאין זו התרה, כיון שהוא מוטעה, והתרתו בטעות, וכמו שאמרו כאן לרב נחמן 'חכם מאי דשמע מיפר'. וצ"ע
בראיתו).

'רב פפא אמר: צריך, משום מילתא דאיסורא... ואי אמרת אינו צריך לפרט את הנדר,
ליחוש דילמא אזיל לגבי חכם ושרי ליה' – נחלקו ראשונים אם התיר החכם נדר על דבר איסור,
האם ההתרה חלה בדיעבד או לא. ואין להקשות מסוגיתנו, שמשמע שבדיעבד מותר, מדאמר רב
פפא שצריך לפרט משום 'מילתא דאיסורא', ואם ההתרה לא חלה, הלא לא ילך כלל לחכם, שאין
התרתו כלום. וכן, מה קושית הגמרא 'ליחוש דילמא אזיל לגבי חכם', הלא אינו מותר?
אמנם, אין הנידון בסוגיא זו דומה, כי אין הנדר בעצמו הוא האיסור, אלא שאסר פירות עליו אם
עבר עבירה, או 'אם נהנית בכתובתי'. ובוה כולם מודים שבדיעבד – מותר. (ש"ך יו"ד רכה סקכ"ו. וע'
חידושי רעק"א; שו"ת דובב מישרים ח"א כג).